

Rusmedel och fängelse

Publicerad 6.4.2006. Uppdaterad 1.6.2009

Finlands kriminalpolitik har sedan 1960-talet präglats av ett nyklassiskt rättstänkande. Enligt det ska påföljderna av brott vara lika för alla då det handlar om samma brott. Det har funnits en stark tilltro till påföljdernas allmänt förebyggande effekt. Samtidigt har man tänkt att ett brott i regel ska följas av straff. Man har försökt skilja på vård och straff (Lappi-Seppälä 2000).

Kriminalpolitiken fungerade länge på önskat sätt: antalet fångar sjönk snabbt och följdriktigt från 1970-talet ända till slutet av 1990-talet. Först när antalet fångar – och även drogbrottsligheten – relativt snabbt började stiga har man mer systematiskt börjat vidta olika specialpreventiva åtgärder som en del av fängelsestraffen. År 2008 började cirka 6 400 personer avtjäna sin fängelsestraff.

Alkohol är det allmännaste rusmedlet bland de dömda, men under 1990-talet har även allt fler personer som använder droger dömts till fängelsestraff. Brottbakgrunderna varierar men liksom i andra länder är personer med beroendeproblem kraftigt överrepresenterade i fängelserna. Enligt en utredning som gjordes av fånghälsovården (2007–2009) visade sig cirka tre av fyra fångar vara beroende av rusmedel och i vissa fånggrupper är missbruksproblem ännu vanligare. Rusmedelsstrategin för fångvården har uppdaterats senast år 2005. Från och med slutet av 1990-talet har man inrättat drogfria avdelningar i fängelserna och startat ett stort antal rehabiliterande program. Staten betalar för social och hälsomässig rehabilitering i fängelset. År 2008 deltog omkring 1 860 fångar i olika rehabiliteringsprogram som främjar deras beredskap att klara sig och cirka 636 fångar i egentliga drogrehabiliteringsprogram.

I fängelset förverkligas rehabiliteringen på anhållan av fången på drogfria avdelningar som har egna strukturerade program. Dessutom ordnas det olika drogrehabiliteringsprogram. För genomförandet svarar fångvårdspersonalen och i viss mån ledare som fått särskild utbildning för missbruksarbete.

För opioidberoende fångar med sådan substitutionsbehandling som inletts innan domen gått i verkställighet fortsätter substitutionsbehandlingen som en del av fånghälsovården. Nya bedömningar av behovet av substitutionsvård och beslut att påbörja sådana har tills vidare inte gjorts inom fånghälsovården. Däremot har man i allt större utsträckning gett avgiftningsvård med läkemedel på vårdavdelningar.

Fängelselagen (767/2005) ger även möjlighet till placering utanför fängelset medan straffet avtjänas. Därmed kan en fånge som anses pålitlig och som har beroendeproblem eller kan antas ha särskilda svårigheter att klara sig i frihet för viss tid placeras på anstalt utanför fängelset eller på en motsvarande enhet där han deltar i missbrukarrehabilitering eller annan målinriktad verksamhet som stärker hans verksamhetsförutsättningar. I placeringsavtalet kommer man överens om målsättningarna, tidpunkten för placeringen och dess längd, verksamhetens innehåll och de villkor som binder parterna.

Enligt fängelselagen är målet för fångvården att öka fångarnas beredskap för ett liv utan brott genom att främja deras livshantering och anpassning i samhället.

Rehabilitering utanför straffanstalter togs i användning först år 2000. Sammanlagt har placeringarna av den här typen dock varit relativt få, främst av kostnadsskäl, och uppgått till cirka 40 per år. Över hälften av placeringarna på sådana enheter har varit kortare än tre månader. Klientens totala rehabiliteringsperiod har dock i praktiken blivit längre. Rehabiliteringen har vanligen påbörjats redan i fängelset och för flera dömda fortsätter den även efter fängelset med stöd av beslut av kommunens socialbyrå (Karsikas 2004). Ibland har man bestämt att placeringens längd ska omfatta nästan hela den tid en kort fängelsedom varar, men vanligare är utplacering mot slutet av strafftiden (Karsikas & Sunimento 2004). Det är fängelset som fattar beslut om användning av utomstående rehabilitering, utomstående placeringsenhet och rehabiliteringens längd och innehåll, men det är Brottspåföljdsverket som beslutar om användning av specialanslag för utplaceringarna.

För den rehabilitering som sker i fängelserna och utanför dem har man tagit fram ett speciellt förfarande med ett antal kriterier för hur verksamhetsprogram godkänns. En expertgrupp tillsatt av Brottspåföljdsverket leder och utvärderar missbrukarrehabiliteringen. I gruppen finns representanter för universitetsforskning, fångvård, missbrukarrehabilitering

och fångvårdsutbildning (Järvinen & Kuivajärvi & Suomela 2001).

Nuerna betonar man framför allt kognitiv-behavioristiska sätt att närma sig problemet och kontinuiteten i rehabiliteringen: rehabilitering som genomförs på olika sätt har som mål att den rehabilitering som inletts i fängelset eller utanför straffanstalten ska fortsätta även efter frigivningen.

Beroendeproblem är vanliga bland fångar och den sociala beredskapen att klara sig verkar vara större bland sådana frigivna fångar som på något sätt har lyckats få bukt med sitt beroendeproblem (Hypén 2004). Social- och hälsovårdsministeriet, justitieministeriet och Finlands Kommunförbund gav år 2006 gemensamma rekommendationer för hemkommuner för att uppmärksamma behovet av stöd hos frigivna fångar. Även rekommendationer för drogrehabiliteringen och kriminalvården som kompletterar varandra vid verkställighet av samhällspåföljder har framställts (2006).

Olavi Kaukonen
Verkställande direktör, A-klinikstiftelsen

Länkar och källor ►

Brottspåföljdsverket: <http://rikosseuraamus.fi/sv/index.html>

Kriminaalihuollon tukisäätö: <http://www.kriminaalihuollontukisaatio.fi/>

Järvinen, Saija & Kuivajärvi, Kirsti & Suomela, Maarit (2001): Vankiloiden toimintaohjelmien hyväksymismenettely. Rikosseuraamusvirasto.

Hypén, Kimmo (2004): Vankilasta vuosina 1993 – 2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004.

Karsikas, Vuokko (2004): Ulkopuolisessa kuntoutuksessa olleiden seuranta. Julkaisematon muistio, Rikosseuraamusvirasto 23.8.2004.

Karsikas, Vuokko & Sunimento, Kati (2004): Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vuonna 2003. Rikosseuraamusviraston monisteita 9/2004.

Lappi-Seppälä, Tapio (2000): Rikosten seuraamukset. Helsinki: WSOY-Lakitieto Oy.

Normaalisuusperiaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:12.

Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:19.

Rikoksesta rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6.

Rikosseuraamusvirasto (2009): Vuosikertomus ja tilastot vuodelta 2008.

Vankeinhoidon päihdestrategia. Rikosseuraamusvirasto (2005).

Vankeuslaki (767/2005).

link

Källa till webbadress: <https://paihdelinkki.fi/sv/databank/informationssnuttar/missbruk-i-sarskilda-grupper/rusmedel-och-fangelse>